

daarom kon het tot zulk een goddeloos misbruik van het Woord Gods bij het hanteeren van de sleutels van het Godrijk komen.

Dat zij nu op ons de uitsluitende kerkelijke sleutelmacht hebben toegepast, is de kern van moeilijkheden, welke wij hebben als leden van de A. R. P. Dat verstaan we eerst recht, als wij ons er rekenschap van geven, wat de bediening van de kerkelijke sleutelmacht inhoudt. Zoo komen we tot stelling twee.

II. Deze kerkelijke sleutelmacht is naar uitspreken van het Woord Gods (vergelijk o.a. Matth. 16:19); art. 79 en 80 der Kerkenordening; Avondmaalsformulier en het Formulier des Banns of der Afsnijding van de Gemeente niet slechts de sleutel der geïnstitueerde kerk doch ook en veel teisterlijk die van het Rijk Gods of het Koninkrijk der hemelen.

Deze tweede stelling geeft in het kort aan, wat de kerkelijke sleutelmacht is. Wij moeten er wel op letten, dat in Matth. 16:19 en dienovereenkomstig in de Belijdenis (Heid. Catech. Zondag 31) en de Formulieren (Avondmaalsformulier en Formulier van den Bann) niet gesproken wordt over den sleutel der kerk maar over dien van 't RIJK Gods of het KONINKRIJK DER HEEMLEN. Christus vertrouwt in Matth. 16 maar niet den sleutel van de geïnstitueerde kerk doch dien van het hemelrijk aan zijn kerk toe.⁹⁾

Wij kunnen niet ontkennen, dat aan dat verschil niet altijd de noodige aandacht wordt besteed. Wij mogen immers toch wel letten op Christus' woorden en ons afvragen, waarom Christus niet van de sleutels der kerk doch van het koninkrijk der hemelen spreekt? Dat kan niet toevallig zijn. Wij komen dus te staan voor de vraag: Is er dan verschil tusschen de geïnstitueerde kerk en het koninkrijk? En zoo ja, welk verschil dan? Wij dienen dus de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods nader onder ogen te zien.

De roomsche opvatting over de verhouding tusschen kerk en koninkrijk is eenvoudig, namelijk in dezen zin, dat ze samen vallen. Dat leert de roomsche kerk al eeuwen lang op voetspoor van Augustinus en de kerkleeraars der Middeleeuwen. De geïnstitueerde roomsch-katholieke kerk is het Godrijk, zoodat wie buiten het roomsche kerkinstituut staat of komt te staan, buiten het koninkrijk Gods is.¹⁰⁾

Deze gelijkstelling van de geïnstitueerde kerk met het rijk Gods is echter niet naar de Schrift, waarom de reformatoren Rome in dezen niet hebben kunnen volgen. Wij moeten dan ook naar de Schrift trachten beide begrippen, kerk en koninkrijk, te omschrijven en zoo ook de onderlinge verhouding van die twee.

a). Het koninkrijk Gods. Het Hebreeuwsche en Grieksche woord in den Bijbel, dat wij vertaald zien door koninkrijk Gods heeft als eerste betekenis: het koningschap Gods. God de HEERE is koning, de absolute soeverein. Daarna beteekent het ook: de koningsheerschappij Gods, dat wil zeggen, dat God zijn koningschap ook uitoefent en gelden laat. Vervolgens beteekent het ook: het rijksgebied, waarover God Zijn koningsheerschappij uitoefent. Tenslotte is het ook de aanduiding van de weldaden en zegeningen, welke in dat koninkrijk door God als koning aan de rijksonderdanen worden geschonken. Het is dus niet verantwoord het Hebreeuwsche en Grieksche woord steeds met „koninkrijk“ weer te geven. Op de ene plaats dient het met koningschap, op een andere plaats weer met heerschappij, op een derde plaats met rijksgebied enz. te worden vertaald. Het is een woord met een veelkleurigen inhoud.¹¹⁾

Nu lezen wij ook over het koninkrijk van Christus. Deze uitdrukking is niet van een anderen inhoud dan „koninkrijk Gods“, als wij immers bedenken, dat God de Vader in deze bedeeling, dus van den zondeval tot den laatsten dag van deze wereld, Zijn heerschappij uitoefent door Christus, die van den Vader de machtsbevoegdheid heeft ontvangen om ter wille van Zijn kerk over alle dingen te regeren, totdat alle vijanden van het rijk Gods onder zijn voeten zijn onderworpen.

Die heerschappij Gods door den Christus gaat dus over hemel en aarde, over alle dingen en menschen, zoodat het rijksgebied Gods de heele schepping is. Maar daarnaast moeten wij direct iets toevoegen. Wij lezen immers in de Schrift, dat tegenover de heerschappij en het rijk Gods en van Zijn Christus staat de

heerschappij en het rijk van den satan. Dat is wel geen van God en Christus onafhankelijk rijk, maar het staat toch tegenover dat van God en Christus. Dat beteekent, dat er in deze wereld menschen en dingen zijn, welke onder de heerschappij van satan staan. Wij krijgen dus deze onderscheiding onder de menschen, dat een deel onder den duivel staat en de overigen onder Christus. Toch zegt de Schrift, dat ook de goddeloozen met hun hoofd satan onder Gods en Christus' heerschappij staan. Hoe moeten wij dat nu zien? Behooren nu de goddeloozen met den satan ook tot het rijk Gods?

Wij zullen met de Schrift tusschen twee-erlei heerschappij Gods moeten onderscheiden. Over de goddeloozen en den satan oefent God ook heerschappij. Hij leidt en regeert hen. Maar Hij doet dat in toorn. De satan met zijn engelen en menschen, die hem gehoorzamen, vormen het rijk des duivels en daarover is de heerschappij van den toorn Gods. Dat rijk des duivels is het rijk van Gods toorn. En daartegenover nu staat het rijk van Gods genadeheerschappij. Alle menschen welke aan de heerschappij Gods en van Zijn Christus gehoorzamen, vormen ook een rijk en dat is wat de Schrift noemt het koninkrijk Gods, waarin de HEERE Zijn genade en gunst openbaart. Als de Schrift over het koninkrijk Gods spreekt, rekent zij er de goddeloozen en den duivel en diens booze engelen niet bij. Het koninkrijk Gods omvat dus de geheele schepping doch zonder de goddeloozen. Gods koningsheerschappij gaat dus over alles, niets uitgezonderd, ook over de goddeloozen, den duivel met zijn booze engelen. Maar er is onderscheid: over het rijk van den satan is Gods heerschappij een heerschappij van TOORN, doch over allen, welke Hem niet weerstreven maar gehoorzamen, is Zijn heerschappij er een van GENADE.¹²⁾ Welnu, de goede engelen en de geloovige menschen vormen met al wat zij hebben en zijn het rijk Gods, het koninkrijk der hemelen, waarin God de genadige Koning is, om de weldaden en zegeningen van Zijn rijk uit te deelen.

Onderdanen van God als Koning zijn de geloovigen, die met al wat zij hebben en zijn, dus over de heele breedte van hun leven, Gods koningsheerschappij erkennen. Zij zijn de burgers van het rijk uit de hemelen. Zij moeten overal, dus op alle levenssterren, de heerschappij Gods door Christus erkennen en ook tot gelding helpen brengen. Als burgers van dat rijk staan ze in de geïnstitueerde kerk, in hun gezin, in hun arbeid, in het maatschappelijke en sociale leven, in het politieke leven, in kunst en wetenschap.

Zoo is het koninkrijk Gods de heerschappij Gods door Christus over de geloovigen in al de samenlevingsverbanden.

b). De Kerk. Vragen wij nu wat de kerk is volgens de Schrift, dan treft ons, dat met de Nieuw-Testamentische kerk steeds wordt bedoeld de geïnstitueerde kerk, gelijk die optreedt als de vergadering der geloovigen in haar ambten en bedieningen. De onderscheidingen, welke wij later hebben uitgevonden, vindt men in de Schrift niet. Als het Nieuw Testament over de kerk spreekt, is steeds de zichtbare en tastbare kerk bedoeld; de kerk, gelijk een ieder die ziet en concreet vindt. De HEERE vergadert die kerk door Zijn Woord en Geest en de geloovigen komen door dat Woord en door dien Geest gedreven ook zelf samen.

c). Als wij zoo naar de Schrift de Kerk en het Koninkrijk Gods pogen te omschrijven, kunnen wij ook de verhouding tusschen die twee leeren verstaan. Wij kunnen direct constateeren, dat die twee niet samenvallen, gelijk Rome ons wil wijs maken. Het koninkrijk Gods is ruimer dan de kerk. Het koninkrijk Gods is immers de heerschappij Gods over de geloovigen in alle samenlevingsverbanden, n.l. op het „terrein“ van de geïnstitueerde kerk, op maatschappelijk en sociaal gebied, op het „terrein“ van den staat enz. De kerk is de heerschappij Gods over de geloovigen als zij samenkomen en zich vergaderen als kerk in de ambten en bedieningen. De kerk is dus wel een deel van het koninkrijk Gods, maar niet het heele koninkrijk. Gods koninkrijk omvat bij de geloovigen niet alleen het kerkelijk leven doch ook het maatschappelijke, sociale, politieke leven, enz. Wij kunnen dus verschillende „levenssterren“ onderscheiden, doch mogen ze niet scheiden, omdat ze alle gelijkelijk onder de heerschappij Gods staan.¹³⁾

En nu neemt de kerk onder al die levenskringen een zeer uitzonderlijke plaats en positie in. De kerk heeft onder al die levensverbanden de eerste plaats en

wel om deze reden, dat Christus in Matth. 16 aan de geïnstitueerde kerk de machtsbevoegdheid verleent in Zijn naam op aarde voor iemand niet slechts de kerk doch het koninkrijk te openen of te sluiten. Of iemand binnen of buiten het koninkrijk staat, wordt beslist door de kerkelijke sleutelmacht. Als de kerk iemand opneemt in haar gemeenschap, zegt zij daarmee, dat die mensch zich niet alleen in het kerkelijke leven doch over de volle breedte van zijn leven stelt onder de heerschappij Gods, zoodat hij overal, in gezin en arbeid, op maatschappelijk en politiek „terrein“, ja waar hij ook maar als burger van dat rijk Gods zich beweegt, staat onder de heerschappij Gods en van Zijn Christus. Doch ook omgekeerd: als de kerk verklaart, dat iemand om zijn zonde en goddeloosheid de heerschappij van Christus niet meer erkent en dienengevolge uit de kerk moet gebannen worden, dan staat die ongelovige mensch buiten de kerk en het koninkrijk Gods. Daarom lezen wij in de Belijdenis en in de Formulieren, dat de kerk niet maar van de kerk afsnijdt maar van het rijk Gods uitsluit, als zij den ban over iemand uitsprekt. Een afgemeden lid der kerk is dus buiten het koninkrijk, zoodat hij op geen

op de strijdende kerk op aarde; onzichtbaar is de kerk wat betreft het inwendig geloof des harten, de wedergeboorte, de waarachtige bekeering enz.; zichtbaar is de kerk als instituut en organisme. Als instituut treedt de kerk op in haar ambten en bedieningen; als organisme in belijdenis en wandel op ieder levenssterrein. De zichtbare kerk (instituut en organisme) heeft dus een onzichtbare, geestelijke zijde.

Honig volgt in zijn Handboek Bavinck.

De Graaf (Het Woord Gods en de kerk, 1935) stelt het enigszins anders: hij onderscheidt de kerk als lichaam van Christus, waartoe alleen de uitverkorenen behooren (waarmee hij dan het woord kerk met een hoofdletter schrijft; Kerk) en de kerk als organisme (ook zoo met een hoofdletter: Kerk); de kerk als organisme is de kerk, zoodat ze op verschillende levenssterren en in verschillende organisaties optreedt. Daarom liggen, volgens hem, de begrippen „Kerk als organisme“ en „Koninkrijk Gods“ niet ver van elkaar: dit verschil moet echter in het oog worden gevat, dat bij „kerk“ meer het accent valt op de gemeenschap der menschen en bij „koninkrijk Gods“ de gedachte aan het herstel der gansehe schepping door onderwerping aan het Koningschap Gods domineert. Verderop stelt hij de kerk als organisme gelijk aan de kerk als lichaam van Christus. Hij meent, dat in de Apostolische Geloofsbelijdenis eerst en vooral aan de kerk als organisme moet worden gedacht. Die kerk als organisme nu openbaart zich in de verschillende levenskringen zoodat staat, maatschappij, gezin, wetenschap enz. En de kerk als instituut is een van de vele openbaringen van de kerk als lichaam van Christus of als organisme.

In zijn „Hoofddlijnen der dogmatiek“ (1940) heet het aangaande de kerk, dat de kerk als lichaam van Christus of als organisme is de gemeenschap van alle uitverkorenen, welke onderscheiden is in triomfeerende in den hemel en strijdende op aarde, plus de in de toekomst verborgen kerk dergenen, die nog geboren zullen worden. Bij die kerk als organisme valt weer te onderscheiden tusschen de niet- en de wel-zichtbare kerk. Dat zijn twee zijden aan de ééne kerk. Onzichtbaar is ze als gemeenschap door den Geest Gods; zichtbaar is de kerk als instituut met ambten en bedieningen, als cultusgemeenschap en als organisme optredend op alle levenssterren.

We kunnen ons niet ontrekken, dat de onderscheidingen en het gebruik dat de Graaf ervan maakt in duidelijkheid weinig uitmonden.

Spier ziet de onzichtbare kerk als voorwerp van geloof, als het geheel der uitverkorenen, als het lichaam van Christus. Dat is de Una Sancta. Die onzichtbare transcendente kerk nu openbaart zich in de tijdelijke aardse vormen van kerk als instituut en als organisme. De zichtbare kerk is dus die als instituut en als organisme. Die zichtbare kerk als instituut en organisme is het Koninkrijk Gods. Alle samenlevingsverbanden buiten de geïnstitueerde kerk, zoodat gezin, staat, bedrijf, school, vereniging enz., voorzover ze aan Christus als Koning onderworpen zijn, zijn openbaringen van de kerk als organisme.

Men ziet, dat er nogal verschil van voorstelling is, zoodat er een Babylonische spraakverwarring heerscht en dan niet, omdat men dezelfde woorden (lichaam van Christus, organisme, zichtbaar en on-zichtbaar) verschillende betekenissen toekent. Er is in dezen geen eenparigheid van gevoelen, zoodat men niet kan zeggen: dit is het gangbare en dus Gereformeerde gevoelen!

Met name door Prof. Schilder is op al die onderscheidingen een fundamentele critiek geleverd, welke verhelderend heeft gewerkt. Men zie de vele artikelen over de kerk enz. in „De Reformatie“. Eenige onjuiste dilemma's in pluriformiteitsvertoogen (Almanak P. Q. I. 1940), Dertien Lezingen in Amerika (1939; vijfde college over de pluriformiteit der kerk); Credo; de Kerk (1942), buiten zijn verantwoordelijkheid opgenomen en verspreid.

Geleerd door die critiek is de achtergrond van het in den tekst der Inleiding betoogde: wij dienen uit te gaan van het feit, dat de geloovige handeling over heel de breedte van zijn leven staat onder de heerschappij Gods door Christus, zoodat hij overal de roeping en dus de ambtelijke taak heeft die heerschappij tot gelding te brengen, of anders gezegd: hij moet overal met Christus vergaderen en zich laten vergaderen en niet verstrooien (Matth. 12:80). De geloovigen vergaderen zich dus overal op allerlei wijze: kerkelijk, maatschappelijk, sociaal, politiek, wetenschappelijk enz. Gaan wij naar uitspreken van de Schrift dus uit van den bondeling-ambtdrager en diens ambtelijke roeping in het totale leven, dan zijn wij van een spreekwijze als „kerk als organisme“ verlost en reserveeren wij evenals het Nieuw Testament dat doet, den naam kerk alleen voor de vergadering der geloovigen onder de bijzondere ambten en bedieningen der geïnstitueerde kerk. Dit houdt echter geen zinnig in, dat wij nu alle vergaderingen der geloovigen (kerk, vereniging, partij, enz.) op één lijn mogen stellen. De kerk als vergadering der geloovigen is door Christus zelf, door God zelf ingesteld en geïnstitueerd. Het uitzonderlijke van de kerk als vergadering der geloovigen wordt dan ook, voorzover ik bij Geref. schrijvers kon nagaan, algemeen erkend. De kerk heeft, zoo wordt door allen betoogd, de sleutelpositie ten aanzien van het koninkrijk Gods, dus voor het geheele leven.

Zie nog voor de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods bij Paulus de reeds genoemde dissertatie van Westerink, bladz. 239-262.

⁹⁾ Vergelijk Prof. Groshede in diens Hottentburg-Kommentaar op Matth. 16:19: „Staat het een van de sleutels dat met de ekklesia (= kerk) in verband, de sleutels zelf zijn geen sleutels der ekklesia (= kerk), maar van het koninkrijk der hemelen. Daartoe geven ze toegang, daar houden ze buiten, vergel. 23:13..... maar de strekking van de sleutels is verder dan de ekklesia (= kerk), ze geven toegang tot of sluiten buiten het koninkrijk der hemelen en de daar genoten weldaden.“

¹⁰⁾ Zie onder meer H. J. Westerink, Het Koninkrijk Gods bij Paulus, Diss. V. U. 1937, bladz. 13-17.

¹¹⁾ Van de Geref. literatuur, met uitzondering van de niet-Geref., zij hier onder meer genoemd: H. N. Ridderbos, De strekking der Bergrede naar Matth. 23, Diss. V. U. 1936; van dezelfde: Verbond en Koninkrijk Gods, Art. in Geref. Theol. Tijdschr. April 1943. H. J. Westerink, Het Koninkrijk Gods bij Paulus, Diss. V. U. 1937. H. M. Matter, Nieuwere opvattingen omtrent het Koninkrijk Gods in Jezus' prediking naar de Synoptici, Diss. V. U. 1942.

¹²⁾ Zie de genoemde dissertatie van Westerink, met name het samenvattend hoofdstuk, bladz. 271 en volgende.

¹³⁾ De hedendaagse Geref. meeningen over de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods staan schier alle gevat in het schema: on-zichtbare — zichtbare kerk; de kerk als instituut en als organisme.

Nickel (Het kerkbegrip bij Calvijn, Diss. V. U. 1942) meent dat schema voor de leer der kerk reeds bij Calvijn te vinden, bladz. 51-82; 130 en volgende. Wij laten Calvijn rusten, om even enkele hedendaagse meeningen kort weer te geven.

Bij Kuyper, Bavinck (bijv. Geref. Dogmatiek, 4de druk, deel 4, 279 en volgende), Honig (Handboek der Geref. Dogmatiek, 712 en volgende), S. G. de Graaf (Het Woord Gods en de kerk, bladz. 29-39; Hoofddlijnen in de dogmatiek, bladz. 111 en volgende), J. M. Spier (Inleiding in de Wijsbegeerte der Wetsidee, 215 en volgende) worden de onderscheidingen onzichtbaar — zichtbaar, organisme — instituut gehanteerd, maar op eenige zinnige onderling verschillende wijze.

Bavinck past de onderscheiding onzichtbaar — zichtbaar toe